

Góp phần nâng cao hiệu quả việc học các môn lý luận chính trị cho sinh viên đại học bằng phương pháp tự học

● TS NGUYỄN XUÂN TRUNG

Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

Các môn lý luận chính trị luôn được sinh viên ở các trường đại học đánh giá là khô khan và khó so với các môn học khác. Bên cạnh đó, phương pháp giảng dạy truyền thống ít đổi mới của giảng viên, cộng với tư duy thụ động của sinh viên đã làm ảnh hưởng rất nhiều tới hiệu quả của việc học tập các môn này trong quá trình học tập. Vì vậy, muốn nâng cao chất lượng môn học, không thể không chú trọng đến quá trình tự học của sinh viên một cách tích cực, tự giác và khoa học. Nội dung bài viết của tác giả đã cố gắng phân tích, lý giải để đưa ra giải pháp hiệu quả khi học các môn học này.

1. Khái niệm tự học

Hiểu đúng khái niệm tự học có vai trò rất quan trọng trong việc hình thành phương pháp tự học cũng như quan niệm đúng thể nào là tự học. Tuy nhiên, thực tế, nhiều người đã nhận thức không chính xác về khái niệm này, từ đó, quan niệm về tự học của họ cũng không toàn diện. Dạy trên lớp, có thầy, có trò vẫn có tự học. Dạy từ xa, không trực tiếp gặp mặt thầy trò mà chỉ thông qua nguồn tài liệu hoặc các phương tiện của viễn thông, tin học cũng là tự học.

Tự học hiểu đơn giản là học không có thầy hướng dẫn. Nhưng nếu hiểu như vậy thì không đúng với nội hàm bên trong của khái niệm. Tự học hiểu theo đúng bản chất là tự mình động não, suy nghĩ, sử dụng các năng lực trí tuệ (quan sát, so sánh, phân tích, tổng hợp...) và có khi cả cơ bắp (sử dụng các phương tiện) cùng các phẩm chất, cả động cơ, tình cảm, cả nhân sinh quan, thế giới quan, không ngại khó, ngại khổ, kiên trì, nhẫn nại, lòng say mê... để chiếm lĩnh một lĩnh vực khoa học nào đó của nhân loại, biến lĩnh vực đó thành sở hữu của mình⁽¹⁾. Tự học có thể diễn ra dưới sự tổ chức, chỉ đạo, hướng dẫn của thầy, nhưng cũng có thể không có sự hướng dẫn của thầy, nhưng

đòi hỏi người học phải nỗ lực tối đa, tích cực, chủ động và sáng tạo trong việc chiếm lĩnh tri thức.

Vậy, cốt lõi của việc học là tự học, hễ có học là có tự học, vì không ai có thể học hộ được người khác. Cùng một thầy dạy, nhưng kĩ năng tự học khác nhau thì hiệu quả cũng khác nhau. Nếu người học rèn luyện được những kĩ năng tự học thì có thể học suốt đời.

Trong dạy học ở các trường đại học, khối lượng kiến thức của các ngành khoa học vô cùng lớn và ngày càng tăng lên, nếu sinh viên chỉ trông chờ vào lượng kiến thức người thầy cung cấp sẵn thì sẽ rất nghèo nàn, khó có thể đáp ứng nhu cầu của xã hội; vậy, tự học để ngày càng làm giàu thêm tri thức cho bản thân là mục đích cao nhất của đổi mới phương pháp dạy học đại học.

2. Thực trạng việc tự học các môn lý luận chính trị trong các trường đại học hiện nay

Việc giảng dạy, học tập các môn lý luận chính trị có vai trò không chỉ trang bị những tri thức khoa học cần thiết mà còn trang bị cho sinh viên thế giới quan, nhân sinh quan, phương pháp luận, ý thức hệ, hình thành được tính độc lập trong tư duy và sử dụng được lý luận, tri thức, kinh nghiệm... để giải quyết các vấn

để đặt ra mà không phụ thuộc vào người khác. Nhưng trên thực tế, bên cạnh một số sinh viên thực hiện tốt phương pháp tự học và thu được kết quả tốt khi học những môn lý luận chính trị thì vẫn còn rất nhiều sinh viên chưa nhận thức, quan tâm đúng mức vấn đề này. Thậm chí, nhiều sinh viên ở các trường không chuyên còn coi đây là môn học phụ, chỉ cần học thuộc đề cương bài giảng của giáo viên là đạt yêu cầu, thậm chí, sinh viên còn cho rằng đã là môn học thuộc thì không cần có bài tập về nhà, không cần nghiên cứu chuyên sâu... Điều này phản ánh sinh viên không quan tâm tới việc học lý luận, không cho đó là quan trọng, là kiến thức nền tảng, là sự rèn luyện một ý thức chính trị cho mình mà chỉ coi đó là sự bắt buộc phải học; từ đó, nảy sinh tư tưởng học đôi phó, đến lớp qua loa chỉ nhằm điểm danh để lấy điểm chuyên cần hoặc lấy tài liệu. Với sinh viên các trường đúng chuyên ngành thì đa số vẫn học theo lối thụ động, đợi thầy giảng và ghi mà chưa có sự tìm tòi sáng tạo phương pháp tự học, chủ động tiếp cận kiến thức cho mình. Một số sinh viên có áp dụng phương pháp tự học nhưng chủ yếu là học trong đề cương bài giảng, vở ghi, không tìm thêm tài liệu tham khảo và các hình thức khác. Sinh viên dành rất ít thời gian tự học ở nhà nên thường chuẩn bị qua loa đề cương thảo luận. Một số không nhỏ sinh viên chỉ mong đến giờ thảo luận để nghe các bạn trình bày quan điểm và nghe giáo viên hướng dẫn để ghi chép lại, nghĩa là còn có nhiều sinh viên có tư tưởng ỷ lại người khác trong quá trình tự học tập và nghiên cứu.

Vấn đề mục tiêu đào tạo và cách ra đề thi, kiểm tra cũng có ảnh hưởng lớn tới việc tự học của sinh viên. Nếu chúng ta chỉ cần sinh viên thuộc bài thông qua việc trả lời các câu hỏi tự luận của các kỹ kiểm tra, thi thì với hình thức chúng ta đã khuyến khích cách học vẹt, học để đôi phó, lấy điểm thi qua hết môn. Còn nếu mục tiêu đào tạo là để sinh viên hiểu vấn đề, có sự liên hệ, mở rộng và ứng dụng các vấn đề được học vào thực tiễn bằng những câu hỏi thi dạng đề mở, liên hệ, nhằm phát huy cao độ tính sáng tạo, tìm tòi của sinh viên thì sẽ thúc đẩy sinh viên tự giác áp dụng phương pháp tự học khi học các môn học này. Hiện nay, đa phần sinh viên chỉ cần học thuộc các câu hỏi theo đề cương để đi thi, lấy điểm.

Điều này đã làm giảm đi rất nhiều hiệu quả của việc tự học các môn lý luận chính trị trong sinh viên.

Trong quan điểm về giáo dục của mình, Hồ Chí Minh đã rất chú trọng đến phương pháp tự học. Người nghiêm khắc phê phán lối dạy “nhồi sọ” của giáo viên và phương pháp học vẹt, học gao của học sinh. Người nói: “Các cháu học sinh không nên học gao, không nên học vẹt... Học phải suy nghĩ, học phải liên hệ với thực tế, phải có thi nghiệm và thực hành. Học với hành phải kết hợp với nhau”⁽²⁾. Điều đặc biệt trong phương pháp giáo dục của Hồ Chí Minh là từ rất sớm, Người đã đưa ra những quan niệm rất mới, rất hiện đại về tự học, thể hiện ở những nội dung cơ bản sau:

Một là, phải biết tự giác học tập “lấy tự giác làm cốt”. Với quan điểm này, Hồ Chí Minh đã chủ trương lấy người học làm trung tâm, nghĩa là người học phải biết tự giác, tự động học tập và nghiên cứu; sau đó tiến hành thảo luận tập thể, rồi kết hợp với bổ sung, nâng cao thêm của giảng viên mà hoàn thiện nhận thức của mình. Đây là cách học phổ biến, có nhiều ưu điểm, hiện nay đang được áp dụng rộng rãi trên thế giới.

Hai là, “Phải nêu cao tác phong độc lập suy nghĩ và tự do tư tưởng. Đọc tài liệu thì phải đào sâu hiểu kỹ, không tin một cách mù quáng từng câu một trong sách... Đối với bất cứ vấn đề gì đều phải đặt câu hỏi “vì sao?”, đều phải suy nghĩ kỹ càng xem nó có hợp với thực tế không, có thật là đúng lý không, tuyệt đối không nên nhầm lẫn tuân theo sách vở một cách xuôi chiều”⁽³⁾. Ở đây, Người nhấn mạnh tới việc rèn luyện tư duy độc lập, tự chủ, sáng tạo của người học, tránh lối học kinh viện, máy móc đã trở thành lối mòn trong phương pháp giáo dục của Nho học bấy lâu nay.

Những quan điểm về phương pháp giáo dục, đặc biệt là phương pháp tự học mà Hồ Chí Minh đề cập đến nay đã là vấn đề cũ nhưng chưa bao giờ hết tính thời sự. Những năm gần đây, chúng ta đã tổ chức rất nhiều cuộc hội thảo, tọa đàm về phương pháp dạy và học nhằm tìm ra phương pháp dạy và học hiệu quả nhất. Nhưng kết quả đạt được còn rất hạn chế. Phương pháp dạy “nhồi sọ” và “học vẹt”, “học gao” vẫn còn khá phổ biến trong giai đoạn hiện nay. Vậy, đâu là giải pháp cho vấn đề này hiện nay? Việc đổi mới phương pháp dạy học nói chung, dạy các môn học lý luận chính trị nói riêng là vấn đề đang được

các nhà nghiên cứu giáo dục quan tâm hàng đầu. Đặc biệt, đổi mới phương pháp dạy học nhằm phát triển năng lực tự học của sinh viên vừa là mục tiêu, vừa là phương pháp, vừa là con đường phát triển giáo dục.

3. Một số giải pháp cụ thể cho việc rèn luyện tính thân tự học các môn lý luận chính trị trong sinh viên **Về phía sinh viên:**

Sinh viên cần nhận thức đúng đắn tầm quan trọng của việc tự học, trang bị cho bản thân nhiều thông tin hơn về lợi ích và cách thức của môn học thông qua các buổi nói chuyện trao đổi học tập kinh nghiệm với giáo viên, các cựu sinh viên thành công trong việc tự học, đặc biệt qua tấm gương sáng về tự học của Hồ Chí Minh. Một khi đã thấy rõ lợi ích và biết cách tự học, sinh viên sẽ chuyển sang cách học chủ động để nắm bắt kiến thức sâu hơn và tốt hơn. Chính kỹ năng tự học là điều kiện vật chất bên trong để sinh viên biến động cơ tự học thành kết quả cụ thể và làm cho sinh viên tự tin vào bản thân mình, bồi dưỡng và phát triển hứng thú, duy trì tính tích cực nhận thức trong hoạt động tự học của họ. Do vậy, sinh viên cần chú ý những điểm sau:

Thứ nhất, tự học với tài liệu. Kỹ năng tự học với các nguồn tài liệu như giáo trình, tạp chí chuyên ngành là vô cùng quan trọng. Vấn đề đặt ra là làm thế nào để đọc các tài liệu đó để thu được lợi ích tối đa? Kỹ thuật đọc tài liệu phải đạt được hai yêu cầu: một là, lĩnh hội đầy đủ nội dung bài đọc, lựa chọn và nắm bắt những nội dung quan trọng; hai là, tập trung chú ý vào những vấn đề được giáo viên cung cấp để thảo luận trong giờ bài tập và viết tiểu luận ở nhà. Muốn vậy, sinh viên cần phải ghi chép tất cả những gì liên quan đến môn học, đặc biệt ghi chép những vấn đề, câu hỏi mà giáo viên đưa ra trên lớp, nắm vững các khái niệm. Sinh viên không thể khái quát được bất kỳ nhận thức nào nếu không nắm được các khái niệm. Từ hệ thống các khái niệm sẽ phát triển thành kiến thức và vận dụng vào thực tiễn.

Thứ hai, chuẩn bị thảo luận, kiểm tra, thi. Điều này thể hiện vai trò của giáo viên trong việc tổ chức chuẩn bị cho sinh viên thảo luận, kiểm tra, thi; hỗ trợ về mặt phương pháp cho sinh viên trong việc giải bài tập, sửa chữa bài viết của sinh viên, giải đáp thắc mắc nhằm mục đích tạo điều kiện cho sinh viên thu thập thêm kiến thức, mở rộng giới hạn nghiên cứu ra

những vấn đề bên ngoài có liên quan đến môn học "Đào tạo trình độ đại học phải đảm bảo cho sinh viên có những kiến thức khoa học cơ bản và kiến thức chuyên môn tương đối hoàn chỉnh; có phương pháp làm việc khoa học, có năng lực vận dụng lý thuyết vào công tác chuyên môn"⁽⁴⁾. Vậy, để quá trình này có hiệu quả thì sinh viên cần nghiên cứu trước những nội dung, vấn đề chưa rõ để chủ động đặt vấn đề để giáo viên giải đáp.

Thứ ba, viết tiểu luận và tham gia nghiên cứu khoa học nhằm mục đích tăng cường, hệ thống hóa, tổng hợp kiến thức, hiểu biết và kỹ năng của sinh viên. Một trong những yêu cầu đối với sinh viên nghiên cứu khoa học là biết sử dụng các phương pháp nghiên cứu hiện đại, biết đọc những tài liệu khác nhau, biết sử dụng các nguồn số liệu thống kê trong và ngoài nước, biết sử dụng và khai thác tài liệu từ mạng Internet.

Nội dung của bài viết tiểu luận hay nghiên cứu khoa học ngoài yêu cầu theo tiêu chuẩn chung thì còn phải thuyết phục, hợp lý, rõ ràng, có sử dụng các thuật ngữ khoa học, biết sử dụng tài liệu trích dẫn, biết vận dụng lý thuyết vào liên hệ các vấn đề của thực tiễn. Sinh viên cần phải tự mình trình bày vấn đề, đưa ra kết luận.

Về phía giáo viên:

Giáo viên cần được chuẩn bị, được tạo điều kiện bồi dưỡng về hướng dẫn sinh viên tự học qua các buổi trao đổi tập huấn với các chuyên gia, các đợt tham quan học tập ở các trường bạn cũng như việc tự nghiên cứu. Để giúp sinh viên tự học tốt, trước hết giáo viên cần làm cho sinh viên thấy yêu thích môn học đó. Vì vậy, giáo viên cần tạo cho sinh viên niềm say mê môn học. Giáo viên có thể giới thiệu về môn học, về những giá trị của môn học trong thực tiễn bằng những ví dụ minh họa cụ thể nhằm kích thích động cơ học tập ở sinh viên. Đồng thời, giáo viên cũng cần có sự thay đổi để quen với vai trò mới, vừa là người thầy vừa là người tư vấn cho sinh viên.

Về kỹ năng, giáo viên cần phải học các kỹ năng để giúp họ làm tốt công việc của nhà tư vấn tự học. Một trong các kỹ năng đó của giáo viên là phải biết lắng nghe. Giáo viên cần phải phát triển khả năng để xuất thay vì áp đặt, biết lúc nào cần tiếp cận người học và lúc nào nên để họ một mình tự xoay sở, kỹ năng chuẩn bị tài liệu giúp phát triển khả năng tự học

và cuối cùng là học cách kiên nhẫn để người học làm việc với tốc độ và nhịp độ của riêng họ, nhưng lại biết gây áp lực lúc nào và như thế nào khi cần. Điều này đã được Đảng chú trọng "đổi mới mạnh mẽ phương pháp giáo dục - đào tạo, khắc phục lối truyền thụ một chiều, rèn luyện thành nếp tư duy sáng tạo của người học... bảo đảm điều kiện và thời gian tự học, tự nghiên cứu cho sinh viên, nhất là sinh viên đại học"⁽¹⁾.

Về kiến thức, ngoài những kiến thức đã học, giáo viên cần nghiên cứu đề nắm thêm về các kiểu học, sự phù hợp của tài liệu, kiến thức cơ bản trong việc tư vấn cách xử lý với các nhu cầu cá nhân khác nhau và tính cách riêng của từng người học. Người giáo viên cần phải thực hiện:

- Giúp người học đặt ra mục tiêu học tập và chọn các hoạt động học tập phù hợp, phân tích, đánh giá.
- Giúp sinh viên làm quen với các hình thức và phương pháp giảng dạy ở trường đại học, cách thức tổ chức nghiên cứu khoa học, phương pháp tự học, các tiêu chuẩn đánh giá việc tự học;

- Yêu cầu người học ghi chép lại việc học của mình, lên kế hoạch học tập...

- Có vấn đề phương pháp tự học; kiểm tra theo dõi kế hoạch tự học của sinh viên, đồng thời phân tích và đánh giá kết quả tự học, kéo người học tham gia vào đánh giá đều đặn sự tiến bộ của họ với tư cách cá nhân và trong lớp học.

- Hướng dẫn cho sinh viên cách tìm và đọc sách hoặc tài liệu liên quan đến môn học. Giáo viên cần nhấn mạnh cho sinh viên thấy rằng, kiến thức môn học không chỉ gói gọn trong nội dung giáo trình, trong bài giảng của giáo viên mà đến từ nhiều nguồn khác nhau. Do đó, giáo viên cần giới thiệu cho sinh viên những cuốn sách hay, những tài liệu bổ ích liên quan đến môn học và khuyến khích sinh viên tự tìm kiếm, tự phân tích và tổng hợp kiến thức.

- Giáo viên cần giao nhiệm vụ cụ thể cho sinh viên ở tiết học tiếp theo. Để phát huy tối đa năng lực tự học và thúc đẩy sinh viên tận dụng hết thời gian tự học, giáo viên cần giao nhiệm vụ cụ thể cho sinh viên. Có như thế, sinh viên mới định hướng được cụ thể các nhiệm vụ mình cần làm tiếp theo.

- Nội dung và hình thức thi cũng phải thay đổi. Việc thi bài luận theo kiểu thuộc bài như hiện nay sẽ

không khuyến khích được sinh viên tự học. Vì thế, giáo viên cần tổ chức thi theo dạng đề mở, liên hệ, vận dụng kiến thức để giải quyết vấn đề thực tiễn hoặc cho sinh viên trình bày hiểu biết của mình về vấn đề liên quan đến bài học.

Về phía nhà trường:

Nhà trường cần có sự đầu tư hơn nữa về trang thiết bị, phương tiện giảng dạy hiện đại cũng như có kế hoạch đào tạo và hỗ trợ thêm cho giáo viên trong vai trò mới này. Sinh viên khi tự học phải có được môi trường học mang tính tự học cao. Họ phải có nguồn tài liệu phong phú để chọn lựa và sử dụng cho việc tự học của mình. Muốn vậy, nhà trường cần đầu tư thêm các đầu sách lý luận cho thư viện, để ngoài giáo trình trên lớp, sinh viên còn có thể tự cập nhật thêm các thông tin có liên quan đến môn học cho mình. Sinh viên cần được tạo thêm điều kiện để sử dụng các phương tiện kỹ thuật như máy vi tính, mạng Internet trong trường để việc tìm kiếm thông tin về tri thức lý luận một cách có hiệu quả hơn.

Vấn đề tự học ở sinh viên là một vấn đề không hề đơn giản. Muốn hoạt động học tập, nghiên cứu đạt kết quả cao, đòi hỏi sinh viên phải tự giác, không ngừng tìm tòi học hỏi. Tuy nhiên, nhiều sinh viên nghĩ rằng, họ chỉ cần làm mỗi một việc là đến lớp, sau đó thụ động chờ giáo viên truyền đạt kiến thức. Để xóa đi những suy nghĩ đó, người giáo viên phải tích cực, không nhất thiết phải đề ra mục đích truyền thụ nhiều kiến thức, mà phải chú ý dạy cách học, cách đọc, cách giải quyết vấn đề, từ đó sinh viên có thể tự mình học được nhiều hơn gấp bội và học được suốt đời. Thực trạng đặt ra cho vấn đề tự học nói trên không chỉ là cấp thiết, ý nghĩa với sinh viên các trường không chuyên về các môn lý luận chính trị mà còn đối với cả sinh viên ở những trường chuyên về lĩnh vực này; vì thế, đòi hỏi chúng ta cần phải tích cực tìm ra các giải pháp phù hợp để giải quyết □

(1) Xem Nguyễn Cảnh Toàn (chủ biên), Nguyễn Ki - Vũ Văn Tào - Bùi Tường, *Quá trình dạy-tự học*, Nxb. Giáo dục, H., 1997.

(2) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, T14, Nxb. CTQG, H., 2011, tr. 402.

(3) Hồ Chí Minh, *Sổ đ. T11*, tr. 98.

(4) Luật Giáo dục, Nxb. CTQG, H., 2006, tr. 32.

(5) Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Hội nghị Trung ương 2 khóa VIII*, Nxb. CTQG, H., 1997, tr. 41.